

# מאיר גרוסמן - דיוקן חלקי

רינה סמואל

גם אם כותבי ההיסטוריה הציונית יתקשו מן הסתם לקבוע את המקום היאה בפנתאון הציוני למאיר גרוסמן, מן האישים הסוערים והמעניינים ביותר של התנועה הציונית, הנה מעולם לא הוטל ספק בזכויותיו כאחד מתלוצי העתונות היהודית המודרנית, שסללה את דרכה של העתונות הישראלית.

אף על פי כן לא ניתנה לזכויות אלו תשומת לב מספקת. כך קרה שאין זוכרים לו את היותו שותף חשוב בקבוצה קטנה יחסית של מנהיגים ציוניים שהתמידו לא רק בדבקתם בעניין הציוני אלא גם בעיסוקיהם המקצועיים ואף הגיעו להישגים חשובים בעיסוקים הללו.

כפי שקורה לא אחת למי שמשותף בהנחת היסודות החשובים לתנועה ולמסורת, גם גרוסמן מעורר את הרושם שהציונות והעתונות העסיקו אותו כמעט מלידה. ואכן, הוא נתפס להן בגיל צעיר מאוד – ובנסיבות שלא היו אמורות לתרום לכך.

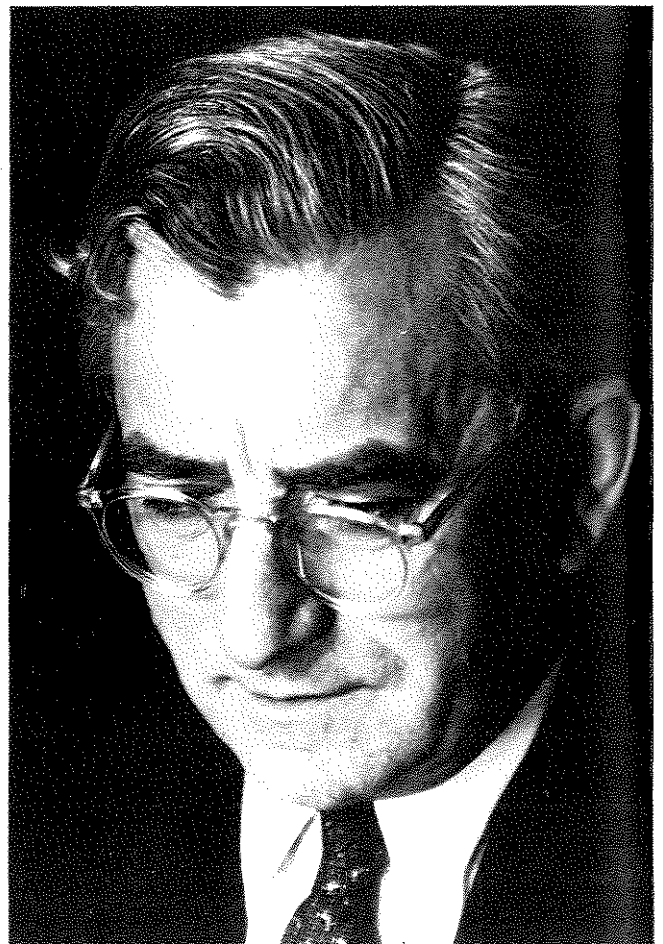
מאיר גרוסמן נולד ב־1888 למשפחה דתית בכפר מחוץ לתחום המושב היהודי ברוסיה, במחוז קובאן, במעמקי ארץ הקוזקים. אין לדעת מה גרם לו להחליט לעסוק בעתונאות – אבל עובדה היא שכך היה, וגם עובדה היא שבהליכתו על גדות נהר קובאן החליט הבחור הצעיר להתכחש לאורח החיים החרדי של ביתו ולצאת לעולם הגדול, הזר והחופשי.

בהיותו בן 17 כבר מצא גרוסמן את פרנסתו מכתיבה ועריכה בעתונים רוסיים – כמו ה־"Kubansky Krai" הנפוץ למדי – שהופיעו בערי שדה שונות. כעבור זמן לא רב התחיל לכתוב גם ביידיש, השפה שבה זכה לתהילה כסופר, ויותר מאוחר גם כנואם מרתק ומקורי המושך קהל שומעים רב וקשוב בקונגרסים הציוניים. כשהרגיש שתקופת הכשרתו נסתיימה כביכול, יצא לדרך. תחילה עבר לפטרבורג, ומשם לזוארשה ולברלין. בבירת גרמניה הצטרף לאגודת הסטודנטים הציונים "החבר", וערך את פרסומיה. תוך כדי כך שיפר את כישוריו כעורך, (יצר קשרים עם "דער אשמדאי" הסטירי והעממי) ועיצב פילוסופיית עתונות שהיתה עם הזמן לסימן ההיכר שלו. הוא ביסס אותה על שלושה עקרונות פשוטים: עובדות מוצקות, הצגתן המהירה והברורה והצבת גבול ברור ואיתן בין נטיות אישיות ובין תוכן הדיווח. בתמצית: קיצור, מהירות ואובייקטיביות.

במקביל נעשה לציוני "במישרה מלאה", מי שנכון לתרגם את רגשותיו למעשים, שש לממש את הדברים שהטיף להם, צעיר השלם לחלוטין עם תפיסת עולמו והמשתוקק להיאבק עליה ובשמה.

## דיווחי הזוועות מאוקראינה

גם אילו תכנן את כל מהלכיו מראש, ספק אם היה יכול להתכונן טוב יותר למאורעות שעמדו בפתח. ביום שפרצה מלחמת העולם הראשונה יצא גרוסמן מברלין לקופנהגן הנייטרלית, והצטרף לעובדי לשכת החירום שנפתחה שם מטעם ההסתדרות הציונית. כמעט מיד הוצע לו להיות כתב של היומון הרוסי "Russkoye Slova" בקופנהגן. כעבור מספר חודשים התחיל להוציא יומון יידי חדש, "קאפענהאגענער טאגעבלאט" (1916-1914). עכשיו, משהצליח לשלב בצורה כה מתואמת את כישוריו השונים והגשים את חלומותיו הראשוניים, אף שהוא עצמו לא עמד על



פומביות קודרות, חזר שוב ושוב, באנגלית עילגת ובמבטא זר וכבד, על הסיפור הנורא. מארצות הברית נסע לאנגליה, לסיכוב נוסף של דיווחים על אוקראינה. אחר כך לא שב עוד לרוסיה, אף על פי שתמיד נשאר ביסודו התגלמות היהודי הרוסי. לימים, כאשר הנסיבות ההיסטוריות איפשרו זאת, עשה רבות, במסגרת הסוכנות היהודית, לקידום היחסים בין ישראל לברית המועצות.

### הקמת J.T.A (Jewish Telegraphic Agency)

שהותו של גרוסמן בלונדון נמשכה 14 שנים. הוא הגיע לשם מצויד לשביעות רצונו ב"דרכון ננסן" (Nansen) שהונפק לחסי נתינות מטעם חבר הלאומים (קודמו של ארגון האומות המאוחדות), ולא הגיש מעולם בקשה לקבל דרכון אחר. לא יארכו הימים, כך היה סמוך ובטוח, והוא יוכל לנוסף בגאווה בדרכון ארץ ישראל. כאן נישא ב-1920 לעתונאית צעירה ויפה, ילידת רוסיה שגדלה בארצות הברית והתוודעה אליו כשהיתה בדרכה למשימתה הראשונה באירופה. יחד עם עתונאי אחר, יעקב לנדאו, הקים מפעיל שמשך אליו בהתחלה גל עכור של תגובות צניות, כמו אלה שקידמו את רוב יוזמותיו. בשני חדרים קודרים בפליט טריט יסדר השניים את מה שהיה ל-J.T.A הסוכנות הטלגרפית היהודית — סוכנות החדשות הבין לאומית הראשונה שעסקה בידיעות שעניינן אך ורק, או בעיקר, ביהודים. "איש לא ידקק לה", הוזהרו לנדאו וגרוסמן שוב ושוב; היא נידונה לכישלון. הרעיון פשוט לא מוצלח. אולם גרוסמן תפס באינטואיציה — ועל יסוד הניסיון שצבר במרוצת השנים — כי בציבור היהודי יש ביקוש רב לידיעות על עניינים יהודיים, שאין למצוא עליהם פרטים בעתונות הכללית. הוא ידע שהמפעל כרוך בסיכון, אך בכל זאת האמין בו בכל ליבו. ואכן, גם אם הסוכנות הטלגרפית היהודית יצאה מרשותו, ויותר מאוחר גם מרשותו של לנדאו, בכל זאת היא חיה וקיימת ופועלת עד היום ועדונה נקראת בשמה המקורי. באותה תקופה בערך, שוב חברו יחד בגרוסמן חושי המקצועיים, אמנותו בחשיבותה המכרעת של התקשורת ומחויבותו החזקה לציונות

גלויות דואר של התנועה הרוויזיוניסטית בפולין עם דיוקנו של גרוסמן

KARTKA POCZTOWA



מאיר גרוסמן

הוצאת 'החיים' בפולין

כך מן הסתם, היה גרוסמן נכון לצעד ששינה את מהלך חייו. הוא התחיל לעבוד עם זאב ז'בוטינסקי, ואגב כך נוצר ביניהם קשר אישי וגורלי, שעמד בעינו מ-1916 עד אמצע שנות ה-30.

ז'בוטינסקי, שאף הוא נולד וגדל ברוסיה, היה איש כלכבו של גרוסמן: מחונן, אמיץ, בקי בהוויות העולם. חופשי בדעותיו, שותף לחזון הציונות נוסח הרצל ומאמין בכל מאודו בזכויות ובחובות ההיסטוריות שיש ליהודים מטבע בריאתם. גרוסמן ז'בוטינסקי היו תמימי דעים כמעט בכל תחום, ובראש וראשונה בהכרת הצורך שיהודים ילחמו תחת דגלם במסגרת הלגיון היהודי, כחלק מן הקואליציה של בעלות הברית הנאבקות נגד האימפריה העות'מאנית. אולם הרעיון המהפכני הזה לא נקלט בנקל ברחבי העם היהודי, ולכן היה צורך לעמול בפרך להפצתו.

ז'בוטינסקי, שהגה את הרעיון לראשונה, במשותף עם יוסף טרומפלדור, הציע לגרוסמן לתרום את חלקו באמצעות דו שבועון ביידיש (לימים "די טריבונע"), שיטף להקמת הלגיון וכן לכינוסו של קונגרס יהודי עולמי, ולהשגת שוויון הזכויות ליהודים. העתון המוצע היה אמור להופיע בלונדון, מוקד המאמצים להקמת הלגיון היהודי.

זה אולי המקום להזכיר כי אישים מסוגם של ז'בוטינסקי, טרומפלדור וגרוסמן — שהבשילו ברוסיה החשוכה — השכילו להתנער מכל סממני הקרתנות ולראות תמיד את הציונות בצורה מושכלת והגיונית. לדידם היה זה טבעי לחלוטין שיהודים יקימו מדינה וצבא משלהם וישארו יתנו עם אומות העולם כשווים עם שווים. אין פלא אפוא שגרוסמן לא חשב לרגע אחד כי הצעתו של ז'בוטינסקי מתירה במקצת. האפשרות שאיש כמוהו, עתונאי יהודי-רוסי שלא ידע בעצם אנגלית ולא הכיר כהוא זה את אנגליה, יעקור ללונדון ב-1916 כדי להוציא שם עתון ביידיש שתכליתו לעורר גיוס לכוח יהודי לוחם, נראתה לו מובנת מאליה.

אבל בסופו של דבר פיגר מסע הגיוס לגדודים הרחק מאחורי תקוותיהם של ז'בוטינסקי וגרוסמן, "די טריבונע" נסגר, וגרוסמן חזר לקופנהגן. ב-1917, אחרי המהפכה ברוסיה, חזר לפטרבורג, והיה לעתונאי עצמאי מבוקש, שעטו ומזוודתו מוכנים תמיד. שמו הופיע, בין השאר, על מאמרים ביומן "פעטרגראדער טאגבלאט". מפטרבורג עבר לקייב, ושם כתב וערך, ברוסית וביידיש, בעתונים שונים — בכללם היומנים הידיים "יידישער טלגרעף" ו"די ועלט" — השבועון הציוני "אויף דאר וואך" (על המשמר). בעת שהותו באוקראינה גם השתתף באופן פעיל בחיים הציבוריים היהודיים ועיסוקו העתונאי נדחק זמנית מפני פעולתו במועצה היהודית הלאומית וב"ראדא", האספה הלאומית קצרת הימים של ליטא העצמאית, שגרוסמן היה אחד מחמשיים נבחריה. ב-1919 פלשו הבולשויקים לאוקראינה, ובעקבות הפלישה הזאת הוקם שלטונו הידוע לשמצה של פטלורה ומאה אלף יהודים נטבחו באכזריות. בהיעדר טלוויזיה, רדיו ואמצעי תקשורת מתוחכמים, אפשר היה לדווח על מצבם הנואש של יהודי אוקראינה רק בדרך אחת: באמצעות שליחים מהימנים שהיו שם, וראו את הזוועות כמו עיניהם. מדרך הטבע הוצע למאיר גרוסמן, שכבר התוודע למנטליות המערבית והוכיח את יכולתו באיסוף עובדות, לעסוק במשימה הכאוכה של דיווח על המאורעות באוקראינה, ובהמשך לכך גם לגייס את עזרתם הדחופה של יהודים בארצות אחרות. הוא יצא לארצות הברית ושם, באספות

לגייס תחילה, במאמצים רבים, את הכסף שנדרש לרכישתו של אחד העתונים הצהובים הראשונים של היישוב היהודי בארץ. גם הפעם נתקל בספקנות: "למי נחוץ עתון ערב בארץ קטנטנת כשלנו? שום אדם בארץ ישראל לא יוכל להרשות לעצמו לקנות שני עתונים עבריים בכל יום, ולא יטריח את עצמו לקרוא אותם. הכשלון מובטח מראש." העתון אכן נכשל; גרוסמן לא ידע מעולם את סוד הרווחיות. פשיטת הרגל של "עתון מיוחד" אינה מבטלת את ערכו. הוא הכשיר את הקרקע להופעתם של "ידיעות אחרונות" ו"מעריב" הנוכחיים, גם אם גרוסמן עצמו לא זכה מעולם להכרה פומבית בעובדה זו.

בשנים שלאחר מכן הקדיש גרוסמן יותר ויותר מזמנו למאבקי הפוליטיים הסוערים, אך מעולם לא הפסיק לכתוב. מאמריו הופיעו בעיקר ביומן "הבוקר" ובעתוני יידיש ברחבי העולם. ב-1939, בראשית מלחמת העולם השנייה, כשנתקע בלונדון ללא אפשרות לצאת מבריטניה וללא עתון יהודי לכתוב בו, כתב בשם בדוי טור מרתק – Spotlight Over Germany (זרקור מעל גרמניה) ב-Evening Standard הנפוץ. מקורות המידע היחידים שלו היו עתונים מגרמניה ומארצות אירופיות אחרות שהתגלגלו לידו, אבל עינו הבוחנת הפיקה מתוכם חומר רב. למידת הדיוק של פרשנותו ניתן אישור דרמטי בשידוריו של הבוגד הבריטי הלורד האו האו (Lord Haw Haw) ברדיו ברלין, שאיים "לטפל" בעל הטור "זרקור מעל גרמניה" ברגע שהנאצים יכבשו את לונדון.

בינתיים קיבל גרוסמן אשרת כניסה מיוחדת לארצות הברית כפליט מלחמה, והצטרף שם למאות אלפי הזרים שהגיעו זה מקרוב, והיו כמוהו

— להקים מפעל חדש. ב-1924 החליטו גרוסמן ולנדאו, כי יש צורך במקורות יהודיים בארץ ישראל שיספקו מידע שוטף לממשלה הבריטית בלונדון ולנציגיה בירושלים, בשפה האנגלית. גם עכשיו צצו אזהרות ותחזיות קודרות, אך גרוסמן לא חדל ממאמציו עד שיסד בירושלים עיתון אנגלי בשם Palestine Bulletin. הגיליון הראשון הופיע ב-12 בינואר 1925 (בטעות הודפס בו תאריך שגוי!). הוא היה קטן במידותיו, אך ערוך בטעם טוב, וכתוב בשפה קולחת. עמודו הראשון הוקדש לחדשות והיה נקי ממאמרים ומהגיגים. נכללו בו ידיעות מתחומים "ארציים" — שערי חליפין, ספורט, זמני ההגעה וההפלגה של אוניות — וכן כתבות מקומיות מתובלות בשמינית שבשמינית של גוון כחול-לבן. מבחינות רבות היה Palestine Bulletin טבוע בחותמו האישי של גרוסמן, אולי משום שלא נשא אופי פוליטי — תופעה נדירה כשלעצמה — אף על פי שגרוסמן עצמו נקלע תמיד למרכזן של סערות פוליטיות חשובות, שהלמו בממסד הציוני פעם אחר פעם.

### מייסד עתון הערב הראשון

ב-1934 לאחר שהתגלעו חילוקי-דעות מכאיבים וממושכים בינו לבי'בוטינסקי, התיישב גרוסמן סופית בארץ ישראל. כאן השקיע את רוב מרצו בייסוד מפלגה חדשה — "מפלגת המדינה היהודית" — שהיתה אמורה להיות אופוזיציה ימנית תקיפה. שלא כמפלגה הרוויזיוניסטית של ז'בוטינסקי צידדה המפלגה החדשה בהישארות במסגרת ההסתדרות הציונית. אחר כך פתח גרוסמן ביוזמה חדשה, רבת חשיבות: הוא הוציא לאור את עתון הערב הראשון ביישוב, "עתון מיוחד". לשם כך היה עליו

מאיר גרוסמן לימינו של ז'בוטינסקי (במרכז), בעת העלייה לקבר הרצל בווינה, ב-1932



בני תרבות מיומנים בגיל העמידה וחסרי תעסוקה. אלא שגרוסמן לא היה מסוגל לשקוע בדיכאון או לרחם על עצמו. הוא מצא לו פתרון זמני ומיידי אף שגם הוא היה כרוך בסיכון.

גרוסמן ייסד עלון בשם The Trend of Events שהוא עצמו כתב, ערך ושלח ממושרד זעיר במנהטן. רשימת המנויים המצומצמים כללה את אלה שביקשו לדעת בהקדם מה מתרחש מאחורי הקלעים של העולם היהודי ומה פשר החדשות מעולם זה. The Trend of Events רכש לעצמו קוראים ברחבי ארצות הברית, בקנדה ובאמריקה הדרומית, נאמן לשיטתו, שאב גרוסמן את החומר לעלון בעיקר מקריאה מעמיקה וברנית של העתונות הבין לאומית והיהודית, לרבות העתונות הארץ ישראלית. מספר קוראי העלון הלך ועלה בהתמדה והיקפו ואבחנותיו קבעו לו מקום ייחודי, אבל בכל זאת לא נמצאה הדרך להכטיח את קיומו, ותוך תקופה לא ארוכה נגזר עליו ללכת בדרך קודמיו. ועדיין לא היה בכך כדי לרפות את ידיו של גרוסמן. לא לחינם ספד לו עתונאי ישראלי ידוע לאחר מותו ב-1964: "ככל שהצטמקו האימפריות העתונאיות שלו, כן סירב לוותר על מה שנשאר".

#### כוכב רדיו

כשנות ה-40 נשארו לו רק מאמריו בעתון הגיו יורקי היידי "דער טאג" — ותחום פעילות חדש לדירו — הרדיו, שהטיל עליו לא מעט פחד. פרשנותו בענייני היום ששודרה בתחנת WEVD הגיו יורקית הרב-לשונית, מדי שבת אחרי הצהריים, בידיש הספרותית העשירה שלו, היתה למשדר קבוע. אלפי מאזינים יהודים אסירי תודה שהכירו את גרוסמן ממאמריו ב"דער טאג" חיכו לה בקוצר רוח, לאחר שסיימו את ארוחת השבת. הוא הציג להם עובדות, בלי להטיף ובלי להשתעבד לתפיסה מפלגתית או כיתתית, ועשה שימוש מיומן, במידת מה להפתעתו ולהנאתו, באמצעי תקשורת זה, שלא הכירו לפני כן. שבוע אחר שבוע הכניס סדר בתוהו וברוהו של החדשות "היהודיות", והכל בעת שעולמו היהודי נהפך לאפר פשוטו כמשמעו.

הוא שב לארץ ישראל, שהיתה בינתיים למדינת ישראל ושלח ידו בעיסוקים מגוונים. עתה נבחר לחבר הנהלת הסוכנות היהודית, ועמד תחילה בראש המחלקה ליחסי חוץ ולאחר מכן בראש המחלקה הכלכלית. עם זאת מצא תמיד זמן לעסוק בעתונאות וטרח במיוחד לקדם שורה שלמה של כתבי עת ברוסית, שפורסמו בירושלים ונועדו להביא ליהודי ברית המועצות את בשורת ציון והציונות. כן מצא זמן לכתוב טור



בעת טיול בארץ, בראש העין

קבוע ופופולרי, Report from Israel, שהופיע במשך שנים בשבועון הקונגרס היהודי האמריקני.

מאיר גרוסמן נפטר בקיץ 1964 ונטמן בבית הקברות בנהלת יצחק, בחלקת הקברים המוצלת השמורה למלומדים, לסופרים, למשוררים ולעתונאים. שם נמצאה לו מגוחת עולמית בחברה שבוודאי היתה נראית לו — ליד אלה שהתייחסו לעתונות כמותו, לא כאל משלח יד, אלא כחלק משליחות חשובה.